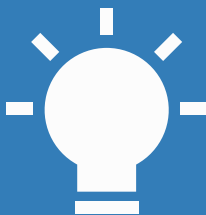
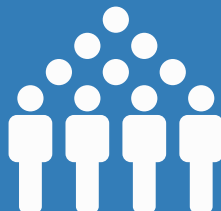
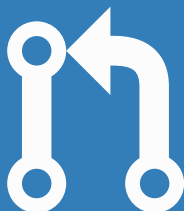

Фонд
Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва

Посібник
для громадських організацій

НОВИЙ ГОЛОС ДОНБАСУ: ЯК ПОСИЛИТИ ВПЛИВ МІСЦЕВИХ ГРОМАД НА ВЛАДУ

Цей посібник для національних та місцевих громадських організацій, які працюють у Донецькій та Луганській областях, розроблено на основі кількісних та якісних соціологічних досліджень, проведених БФ «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва у травні – жовтні 2017 у межах проекту «Реінтеграція Донбасу шляхом посилення громадської участі у вирішенні місцевих проблем» за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні.

Дослідження показали, що громадяни України – мешканці Донецької та Луганської областей – відчують брак уваги з боку державних установ, попри задекларовану на найвищому рівні політику відбудови та реінтеграції Донбасу. А також, попри значні зусилля громадського сектору, більшість людей не бачить змін на краще і не розуміє, яким чином наявна ситуація може змінитися.

Зважаючи на це, залучені Фондом «Демократичні ініціативи» експерти, спираючись на результати досліджень, спробували сформулювати рекомендації для громадських організацій, втілення яких може посприяти відновленню довіри громадян України на Донбасі до демократичних механізмів вирішення поточних проблем, впливу на стратегічні питання майбутнього Донбасу та зміцненню віри громадян у власні сили.

Напрямок дій №1

Мобілізувати громадян на підтримку вимоги до центральної влади сформулювати і оприлюднити чіткий план дій щодо завершення збройного конфлікту

Чинники, які зумовлюють потребу дій:

на Донбасі зберігаються очікування щодо державної політики з відновлення миру

більшість громадян не підтримують поточної державної політики щодо реінтеграції, а керівництво держави звинувачують у непослідовності (щодо блокади) та несправедливості (стосовно зупинення виплат тим, хто проживає на окупованих територіях)

жодна з відомих пропозицій щодо досягнення миру не має підтримки абсолютної більшості мешканців Донецької та Луганської областей

Можливі форми активності:

Тема так званої «реінтеграції Донбасу» ставить перед активним громадянським суспільством три важких завдання: 1. Пошук реалістичних шляхів виходу із збройного конфлікту, які враховували б інтереси громадян. 2. Формування свідомої масової підтримки реалістичних пропозицій щодо відновлення миру та не менш свідомого та масового відкидання/осуду популістських та радикальних альтернатив. 3. Донесення таких вимог до керівництва держави та тиск з метою їх включення у порядок денний будь-яких міжнародних переговорів щодо майбутнього Донбасу.

Що треба зробити для реінтеграції Донбасу?

Пошук реалістичних шляхів виходу із збройного конфлікту, які враховували б інтереси громадян

Формування свідомої масової підтримки реалістичних позицій щодо відновлення миру

Донесення таких вимог до керівництва держави та тиск з метою їх включення у порядок денний будь-яких міжнародних переговорів щодо майбутнього Донбасу

Вирішення першого завдання потребує **організації систематичних зусиль щодо науково-експертної розробки та перевірки нових ідей на різних цільових аудиторіях**. Наразі, хоча такі спроби є, але між ними відсутня координація; пропозиції до політики формулюються в Києві, а за право виступати «голосом Донбасу» змагаються між собою місцеві політики, загальнонаціональні політичні сили та різні громадські організації. Спорадичні спроби побудувати загальнонаціональний діалог (як-от круглий стіл «Дзеркала тижня») лише ілюструють розбіжності та загострюють конкуренцію.

Інтелектуальний супровід мирного процесу на Донбасі з боку громадських організацій вимагає створення коаліції на кшталт «Реанімаційного пакету реформ» (з урахуванням невдач і помилок за 2014–2017 рр.), всередині якої були б чітко розподілені сфери відповідальності та узгоджені строки і темпи робіт над пропозиціями щодо встановлення миру. При цьому ключовою умовою є обов'язкове врахування реальної ситуації та пануючих настроїв на контрольованій і за можливості – на окупованій території Донбасу.

Головна мета – не складання і адвокація конкретного плану дій, а об'єктивна оцінка усіх можливих політичних альтернатив.

Друге, чи не найбільш серйозним викликом є подолання соціальної інертності та апатії серед громадян щодо перспектив досягнення прийняттого для них миру. Попри помітну присутність у національних та регіональних ЗМІ, громадські організації не здатні конкурувати із політичними силами, які до того ж мають підтримку тих чи інших медіа-

власників і використовують мирний процес у своїх інтересах.

Одним із можливих виходів із такої скрутної ситуації може бути використання усіх наявних можливостей просування та підтримки нового Суспільного мовлення. Варто ініціювати переговори про створення пілотного проекту регіональної присутності Суспільного мовлення у Донецькій та Луганській областях як альтернативи монополізованому інформаційному простору областей. Слід також подумати над тим, яким чином поєднати можливості відкритих громадських слухань, їх запису і/або прямої трансляції в ефірі локалізованого Суспільного мовлення та соціальних мережах.

Окрему увагу варто звернути на можливості створення місцевих радіостанцій у межах втілення закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо територій з особливим режимом мовлення». Необхідно вимагати від Уряду та Нацради з питань телебачення і радіомовлення ухвалення нормативно-правових актів, які надавали б місцевим ГО першочергове право отримувати тимчасові дозволи на мовлення.

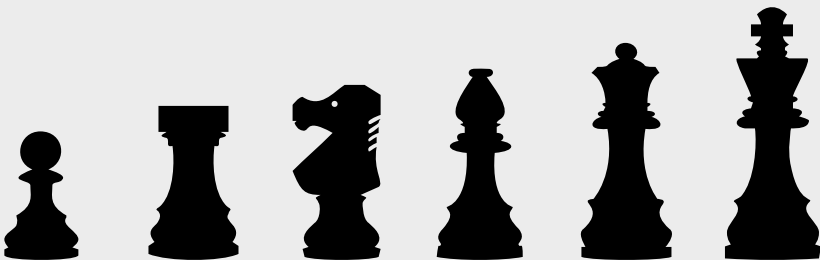
Додатково, на законодавчому рівні, варто повернутися до розробки та адвокації закону про місцеві референдуми як форми волевиявлення та тиску громад на регіональні та центральні органи виконавчої влади. Підготовка місцевих референдумів створюватиме нагоду для проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на підвищення громадянської активності та участі жителів Донбасу, розвінчування популізму політичних сил та лідерів, поширення інформації про оцінку ефективності дій влади та прозорості витрачання бюджетних коштів. При цьому варто передбачити обмеження на проведення місцевих референдумів протягом певного часу до і після виборів, щоб уникнути використання цього механізму прямої демократії у політичних цілях.

Третє, здійснення тиску на владу потребує поєднання результатів двох попередніх компонентів – інтелектуальних напрацювань громадських організацій та демонстрації суспільної підтримки певних альтернативних політичних рішень. Головним викликом для виконання цього завдання стають вибори президента та парламенту 2019 р. Адже усі провідні політичні сили спробують нав'язати своє «бачення» вирішення конфлікту, яке радше слугуватиме розмежуванню та мобілізації окремих груп виборців. Тому протягом 2018 р. місцеві та загальнонаціональні громадські організації мають об'єднати зусилля та використати зв'язки із відкритими до співпраці, незалежними депутатами парламенту, чітко артикулювати директиви для влади на будь-яких міжнародних переговорах з приводу Донбасу. Ці директиви мають включати як «червоні лінії», тобто допустимі межі компромісу, так і конкретні пропозиції щодо різних сценаріїв дій на Донбасі.

Важливою складовою впливу на переговорний процес може стати координація зусиль громадських організацій у сфері публічної дипломатії та контактів із представництвами іноземних держав та організацій. Мова йде, у тому числі, про вироблення спільної позиції щодо варіантів мирного розв'язання конфлікту та її обґрунтування перед іноземними зацікавленими сторонами.

Напрямок дій №2

Активно та творчо інформувати громадян як про стан справ у громадах, де вони проживають, так і в країні загалом

Чинники, які зумовлюють потребу дій:

людям бракує достовірної інформації про політику на місцевому та центральному рівнях

люди переважно не довіряють найбільш доступним ЗМІ

люди схильні більше довіряти безпосередньому спілкуванню у колі друзів чи знайомих

Можливі форми активності:

Необхідно звернути увагу на невикористані можливості поширення інформації у місцях, де громадяни в силу обставин змушені проводити певний вільний від роботи час. Зокрема, дошкільні та середні заклади освіти, управління соцзахисту, відділення пошти і зв'язку, вокзали, ЖЕО. Важливе значення матиме формат такої комунікації, який повинен відрізнятись від традиційних способів роботи політичних сил (роздача безкоштовних видань, збір підписів, розповсюдження благодійної допомоги) у регіоні.

У зв'язку з цим, також розглянути можливість укладання угод експертно-інформаційного супроводу із роздержавленими місцевими ЗМІ щодо створення якісного контенту та підтримки мережі розповсюдження таких видань. Критично важливим є налагодження партнерських стосунків із керівництвом місцевих бюджетних установ (освітніх закладів, лікарень, бібліотек, музеїв, будинків культур та творчості) для поширення інформації про стан справ у громаді та країні.

Необхідно провести переговори із міжнародними організаціями, які займаються вирішенням матеріальних проблем мешканців Донбасу, щодо можливості використовувати їхні налагоджені мережі для поширення політично нейтральної інформації про варті довіри джерела інформування та можливості участі у громадських проектах і роз'яснень, яким чином така участь сприятиме вирішенню нагальних потреб.

Напрямок дій №3

Налагоджувати постійні канали зворотного зв'язку та тиску громадян на місцеву владу

Чинники, які зумовлюють потребу дій:

громадяни вважають, що від них постійно приховують інформацію про реальний стан справ

люди не вірять, що місцева влада здатна справитися із розширеними повноваженнями

громадяни не відчують істотного покращення добробуту та благоустрою внаслідок проведення реформи децентралізації

Можливі форми активності:

Між громадськими організаціями на Донбасі має бути досягнута згода щодо зміни форм участі та використання формату громадських рад при органах влади. Їхня робота так само має бути організована за принципом управління проектами, які мають пріоритетне значення для певної громади. Тобто, починаючи з 2018-го і до місцевих виборів 2020 р., необхідно впровадити один-два (залежно від розміру громади їх може бути більше) проекти на покращення умов життя громадян та запропонувати органам влади детальний план їх втілення, а також ознайомити з даними опитувань мешканців, які свідчитимуть про актуальність та громадську підтримку таких проектів.

З метою додаткового тиску на посадових осіб, які у своїй роботі продемонстрували схильність до непрозорих схем з використання бюджетних коштів:

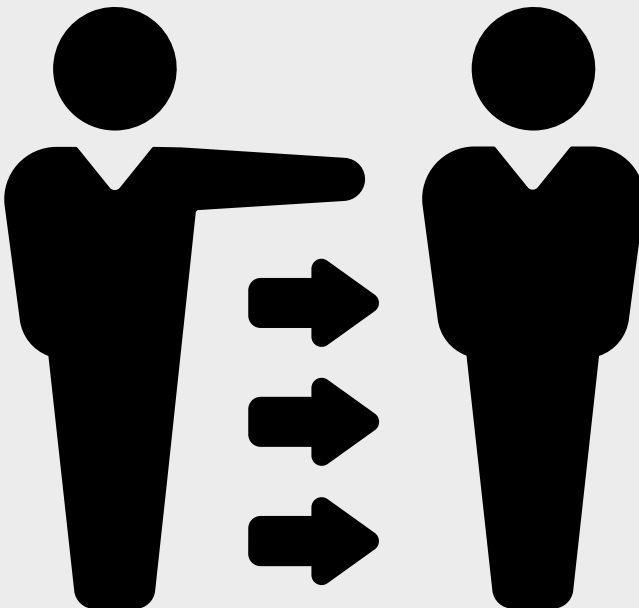
ініціювати збір підписів під колективними зверненнями до посольств держав-членів ЄС з вимогою заборонити їм в'їзд до Шенгенської зони

подавати звернення до НАЗК з вимогою провести перевірку е-декларацій та спеціальну перевірку

проводити власні розслідування та розміщувати їх на найбільш рейтингових незалежних національних інтернет-ресурсах

Напрямок дій №4

Відштовхуватися у своїй роботі з громадянами від актуальної структури місцевих інтересів

Чинники, які зумовлюють потребу дій:

нішу захисту найбільш актуальних інтересів громадян захоплюють бізнес-орієнтовані політичні партії та благодійні організації

люди вимагають вирішення соціально-економічних проблем, тоді як місцеві питання відходять на другий план

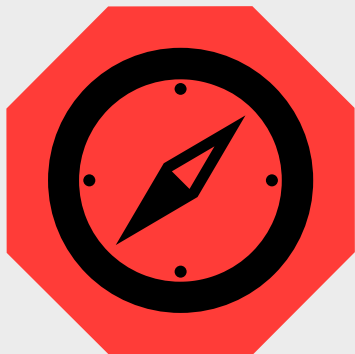
мешканці Донбасу віддають перевагу особистій участі у волонтерських благодійних проєктах

Можливі форми активності:

На Донбасі за ініціативи окремих громадських коаліцій вже триває адвокація проєктів, які спрямовані на зміцнення фінансової спроможності громад як шляхом економії бюджетних коштів, так і завдяки виявленню нових можливостей для акумуляції додаткових надходжень. Головною перепорою на шляху таких ініціатив є обмежені важелі впливу ГО на місцеві органи влади, зокрема місцеві ради населених пунктів.

Вирішення цієї проблеми може відбуватися або шляхом конструктивного тиску на депутатів (організації колективних звернень, листів, телефонних дзвінків на підтримку певної ініціативи), або у спосіб прямого впливу на політичний процес (поширення серед виборців інформації щодо причетності депутатів до блокування рішень, спрямованих на задоволення інтересів громади).

Нині видається доцільним поєднати елементи обох підходів, створивши місцеві аналоги "компасу громади": цільові, яскраві, підготовлені доступною мовою видання, в яких місцеві депутати та голови рейтингуватимуться залежно від відповідності їхніх дій інтересам виборців. В основу таких матеріалів мають лягати локальні дослідження проблем та потреб громадян та оцінка їх відображення у рішеннях місцевої влади.

Враховуючи визначені опитуваннями пріоритети використання місцевих коштів, ГО в обох областях повинні втілювати проекти, які сприятимуть відновленню роботи підприємств та створенню нових робочих місць, підвищенню захищеності пенсіонерів та інвалідів, покращенню медичного обслуговування. Зокрема, перспективними можуть бути робота із налагодження правової підтримки підприємців у взаєминах із державними фіскальними органами, правова допомога щодо захисту прав пенсіонерів у стосунках із відділеннями пенсійного фонду та соцзахисту, ініціативи щодо заохочення до здорового способу життя та профілактики найбільш поширених хвороб.

Особливу увагу ГО мають звернути на мобілізацію громадян до протидії корупції на усіх рівнях. Зокрема, варто проводити роботу із збору інформації про вчинення корупційних дій у бюджетних установах (лікарнях, освітніх закладах) та допомагати громадянам складати відповідні скарги та звернення до правоохоронних органів, проводити акції протесту із залученням ЗМІ з вимогою звільнити корумпованих посадових осіб.

Напрямок дій №5

Організувати просвітницьку, освітню роботу щодо ризиків та можливостей децентралізації, особливо в малих громадах, та обстоювати їхні інтереси у стосунках з вищими органами місцевої та державної влади

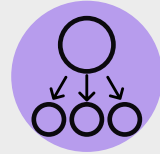
Чинники, які зумовлюють потребу дій:

громадяни підтримують ідею реформи, але переважає стримано негативне ставлення до її результатів

позитивні очікування щодо наслідків реформи (покращиться якість послуг) поєднуються із загальною тривожністю

люди схильні більше довіряти безпосередньому спілкуванню у колі друзів чи знайомих

Можливі форми активності:

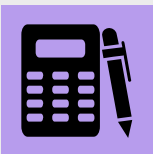
Робота у цій сфері може відбуватися одразу за кількома напрямами:

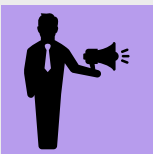
Допомога новоствореним органам самоврядування в об'єднаних громадах у проектному плануванні та залученні міжнародної допомоги для вирішення таких питань, як благоустрій міста (села), підтримка освітніх закладів, покращення роботи громадського транспорту, покращення екологічної ситуації.

Організація відкритих занять (лекцій, семінарів) для громадян, з тим аби ознайомити їх з конкретними механізмами самоорганізації на місцевому рівні, успішними прикладами їх втілення в Україні

Налагодження механізму консультацій та узгодження інтересів між новоствореними об'єднаними територіальними громадами та сусідніми громадами, а також радами вищого рівня з питань планування та виконання місцевих бюджетів

Сприяння (інформаційно-аналітична, адвокаційна підтримка) вирішенню найбільш нагальних питань забезпечення соціально-економічної стійкості та розвитку громад на рівні центральних органів виконавчої влади, профільних комітетів Верховної Ради України

Напрямок дій №6

Відштовхуватися у своїй роботі з громадянами від актуальної структури місцевих інтересів

Чинники, які зумовлюють потребу дій:

більшість громадян, які проживають на Донбасі, не брали участі в громадських слуханнях

почасти трапляються випадки, коли громади об'єднуються без проведення слухань або навіть усупереч рішенням таких слухань

більшість громадян все ще не готові брати участь у роботі громадських організацій

Можливі форми активності:

Зважаючи на високий рівень інертності, найбільш перспективним способом мобілізації громадян до активнішої участі у місцевому житті є запровадження системи винагород та заохочень. Передумовою до такої роботи мають бути попередні домовленості з потенційними спонсорами – благодійними організаціями. Наприклад, участь у культурно-просвітницькій роботі на місцевому рівні можна заохочувати можливістю для всієї родини відвідати обласний центр чи Київ у зручний час для безкоштовних відвідин мистецько-культурних заходів (вистав, концертів, шоу); допомогу хворим, безпритульним чи переселенцям можна винагородити пільгами при придбанні ліків; участь у контролі за діями влади, у підтриманні порядку чи допомоги військовим можна заохочувати запрошенням на курси підвищення кваліфікації чи безкоштовні спортивні заняття. Причому такі форми заохочень повинні мати загальний, а не вибіркового чи змагальний характер.

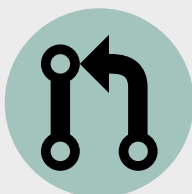
Особливо важливим напрямом мобілізації стає відповідна робота із молоддю шкільного віку. Заохочення до колективної волонтерської роботи виховуватиме у майбутніх громадян почуття згуртованості та вартості взаємодопомоги. Однак при цьому необхідно уникати розмежування чи виокремлення дітей ВПО з-поміж інших, забезпечувати однаковий та рівний характер винагород і заохочень.

Напрямок дій №7

Налагодити мережу громадянської освіти та допомагати громадянам робити свідомий політичний вибір

Чинники, які зумовлюють потребу дій:

більшість громадян свідчать про низький рівень захищеності економічних та соціальних прав, але не усвідомлюють зв'язку між таким становищем та низькою політичною активністю та освіченістю

попри відсутність переважаючої підтримки позачергових парламентських виборів, більшість громадян готові взяти участь у голосуванні

водночас більшість тих, хто голосуватиме або не визначилися, схиляються до того, щоб віддати свій голос за популістські політичні проекти чи партії, які використовують непрямі форми підкупу

Можливі форми активності:

Результати політичних виборів на Донбасі у 2019–2020 рр. стануть важливим мірилом національної єдності. Перемога проросійських сил, популістів та бізнес-проектів може відкинути регіон, чи навіть країну загалом у період до 2013 р. та призвести до згорання розпочатих реформ. Найбільшою загрозою може стати поновлення громадянського розколу та протистояння внаслідок підміни актуальних проблем соціально-економічного розвитку на питання ідентичності громадян (мовні, етнічні, релігійні, культурні та регіональні відмінності).

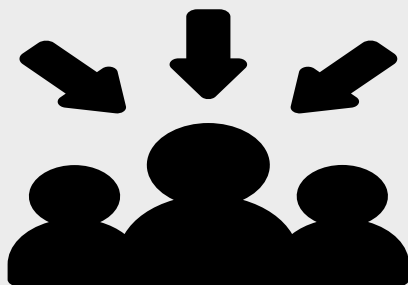

У цій ситуації від загальнонаціональних та місцевих ГО вимагається об'єднати зусилля для створення мережі та курсів громадянської освіти. Йдеться про навчання великих груп громадян основам критичного мислення та політичного аналізу, вмінню відрізнити різні форми політичної риторики та опиратися маніпуляціям з боку політиків, формулювати вимоги до кандидатів та домагатися від них чітких публічних зобов'язань.

Важливою складовою навчання мають стати курси підготовки потенційних членів виборчих комісій та спостерігачів; роз'яснення основних принципів голосування як у ситуації змішаної системи, так і пропорційної, особливо у разі схвалення нового Виборчого кодексу.

На додаток, загальноукраїнським та місцевим ГО з різних регіонів необхідно об'єднати зусилля, щоб внести зміни до законодавства про політичні партії, які зобов'язували б їх проводити відкритий і прозорий попередній відбір кандидатів у депутати шляхом опитування громадян на рівні місцевих громад. Це посприяло б як більш свідомому голосуванню на самих виборах, так і примушувало б партії зважати на думку виборців при формуванні виборчих списків або висуванні кандидатів у депутати чи президенти.

Фонд "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва

+38 (050) 444-33-46

+38 (044) 331-67-61

dif@dif.org.ua

м. Київ, вул. Олеся Гончара, 33,
офіс 21

А/с В-271, м. Київ 01001